

ZGODOVINSKI ZBORNİK.

PRILOGA

„LAIBACHER DIOECESANBLATT-U.“

—••••• Izhaja v nedoločenih obrokih. •••••—

Tretje leto.

Ljubljana, meseca marca 1890.

Številka 9.

Diplomatarij.

7.

Bulla ¹⁾ papeža Pija II., s katero izvzame in oprosti ljubljansko škofijo jurisdikcije oglejskih patrijarhov in solnograških nadškofov, ter jo podredi neposredno apostolski stolici. — Pienza, 10. septembra 1462.

Pius episcopus seruus seruorum dei. Ad perpetuam rei memoriam. Pastoralis officii debitum cui disponente domino presidemus exposcit, ut circa statum ecclesiarum omnium precipue Cathedralium quod illarum decus et uenustas excrescant, et ne persone in eis iugiter altissimo famulantes indebitis molestiis agitentur, quantum cum deo possumus sollicitis studiis intendamus. Cum itaque nos nuper rationabilibus suadentibus causis etiam Carissimi in Christo filii nostri Friderici Romanorum Imperatoris semper Augusti in ea parte supplicationibus inclinati, Opidum Laybacense Aquilegensis dioecesis in Ciuitatem, et Capellam sancti Nicolai eiusdem Opidi in Cathedralem ecclesiam, cum Prepositura, Decanatu, Canonicatibus, prebendis, et Vicariis duxerimus erigenda, prout in nostris inde confectis lit-

teris plenius continetur. Nos uolentes Episcopum quem ecclesie Laybacensi prefici contigerit, ac Prepositum, Decanum et Canonicos ipsius ecclesie et perpetuos Vicarios in eadem ab indebitis molestiis releuare dicti Imperatoris precibus annuentes ipsos Episcopum Prepositum Decanum et Canonicos Laybacenses pro tempore existentes, necnon Monasterium in Obernburg ordinis sancti Benedicti dicte dioecesis Mense Episcopali Laybacensi unitum et incorporatum, ac predictam Laybacensem, et parrochiales ecclesias, et Capellas predictae ac Salzeburgensis dioecesis ad Episcopum Prepositum Decanum et Canonicos prefatos communiter uel diuisim pertinentes illorumque personas, et in ipsa ecclesia Laybacensi perpetuos Vicarios qui fuerint pro tempore, quoad ea que sunt iurisdictionis contentiose, ab omni iurisdictionis dominio et potestate Patriarche Aquilegensis et quorumcunque aliorum ordinariorum Judicum qui pro tempore fuerint eadem auctoritate prorsus eximimus et perpetuo liberamus, ita quod Patriarcha et Iudices predicti seu alia queuis persona ecclesiastica uel mundana in Episcopum (Prepositum ²⁾) Decanum, Canonicos, Vicarios, personas, Monasterium, ecclesias et Capellas huiusmodi utpote prorsus exempta, non possint excommunicationis suspensionis et interdicti, sententias promulgare, aut alias, etiam ratione delicti, seu contractus, aut rei de qua agitur, ubicunque committatur delictum, ineatur contractus, aut res ipsa consistat, potestatem seu iurisdic-

¹⁾ Izvirnik tega papeževega pisma se hrani v knezo-škofijskem arhivu ljubljanskem. Pergament je znotraj bel, zunaj pa rumenkast. Velikost 53 cm. × 39 cm. Pisava je lepa, pravilna; črnilo nekoliko rujavkasto. Bulla nima več pečata, tisti del pergamenta, na katerem je bila pretaknena vrstica, ki je nosila pečat, je iztrgan. Tudi sicer ima nekatere manjše luknjice, ki pa vendar teksta ne zadevajo.

Na hrbtu ima dvojen regist, eden je pisan brzkone od Tomaža Hrena in slove: Pij. II. Privilegium Exemptionis Episcopatus Labacensis. 1462, 4. Idus 7bris.

²⁾ Beseda Praepositum je v tej bulli izpuščena, ima jo pa potrdilna bulla papeža Pavla II. iz l. 1468, katero hočemo kasneje omeniti.

tionem aliquam exercere contra exemptionem antedictam, iure Metropolitico, quo dictus Patriarcha iuxta iuris dispositionem in suos Suffraganeos utitur et gaudet, sibi alias semper saluo felicis recordationis Innocentii Pape III. predecessoris nostri que incipit Volentes, ac aliis Constitutionibus apostolicis contrariis non obstantibus quibuscunque. Nos enim quascunque excommunicationis et interdicti ac alias sententias, seu quoscunque processus, quos et quas contra tenorem et formam exemptionis huiusmodi promulgari et haberi contigerit irritos decernimus et inanes. Et nihilominus Venerabilibus fratribus nostris Gurcensi et Seccouensi Episcopis, ac dilecto filio Preposito ecclesie Salzbergensis per apostolica scripta mandamus quatenus ipsi uel Duo aut Vnus eorum

Episcopum Laybacensem Prepositum, Decanum, Canonicos, Vicarios, et personas prefatas non permittant contra tenorem exemptionis huiusmodi quomodolibet molestari. Contradictores auctoritate nostra appellatione postposita compescendo. Inuocato ad hoc si opus fuerit auxilio brachii secularis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre exemptionis, liberationis, et mandati et constitutionis infringere uel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis dei ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Pientie Anno Incarnationis dominice Millesimo quadringentesimo sexagesimo secundo Quarto Idus Septembris. Pontificatus nostri Anno Quinto.

S. Gregorii M. Moraliū II. XXXV kranjskega farnega arhiva.

Izmed mnogih rokopisnih knjig, katere še dandanes hrani kranjski farni arhiv, zavzema odlično mesto nam že deloma poznani¹⁾ folijant, obsegajoč takozvane »Moralia« preslavnega papeža sv. Gregorija Velikega.

Rokopis sam nam pové, kako in kdaj da je nastal; stoji mu namreč ob koncu nastopni (ne ravno izgledno pravilni) podpis:

„Anno domini Millesimo Quadringentesimo Decimo Procurante honorabili viro domino Cholomanno de Manswerd Plebano in Krainburga Presens liber Moraliū bti Gregorii pape; De quorum numero distincte sunt libri triginta quinque, Qui scriptus et finitus est per me Jacobum dictum Chatzpeck, Tunc prefati domini Colomanni familiarem continuumque commensalem feria sexta ante festum beati Bartholomei apostoli.“

¹⁾ Glej »Zgodov. Zborn.« I, št. 1., st. 7., op. 1., in st. 10. — Opozoril je že poprej na ta rokopis prezasluzni dekan P. Hitzinger v »Mitth. d. hist. Vereines f. Krain«, l. 1856, str. 24: »Im Pfarrarchive zu Krainburg befindet sich eine Abschrift des Werkes B. Gregorii Moraliū auf Pergament in Grossfolio, wobei der Anfang bis zum 10. Buche fehlt. (Tu je H. zelo napačno videl, ker vse te bukve, inclus. prolegomena, se pošteno nahajajo v knjigi.) Die Schrift ist gothisch, mit vielen Abkürzungen, die Initialen sind theils in Farben, theils in Gold gemalt. Ausserdem enthält das Buch auch sehr viele (12 jih je) schön gemalte, nur in der Zeichnung weniger genaue Vignetten, deren Vorstellungen sich auf den Inhalt des Buches beziehen; so stehen im Anfange Bilder aus der Geschichte Jobs. Die Verfertigung dieser Abschrift datirt sich vom J. 1410, wie es eine am Ende beigefügte Note bezeugt: (sledi zgoraj navedeni podpis. Hitzinger tu bere plebanovo ime Manswerd; a

Torej leto 1410, »procurans«²⁾ župnik kranjski Koloman Manswerd-ski in pisatelj Jakob Chatzpeck: to so glavni podatki na njegovem rodbinskem listu.

V obče zadosti dobro³⁾ ohranjeni rokopis šteje sedaj⁴⁾ še 222 pergamentnih listov največje oblike,

jasno je — posebno po primerjanju zloga »si« v bližnjem »Millesimo«, — da pravo berilo je Manswerd.) Potem konča: Man sieht aus dieser Bemerkung (namreč »familiarem et commensalem«), wie die Bücherschreiber zu jener Zeit angesehen waren und honort wurden.«

To P. Hitzinger-jevo notico je pozneje (le z nekaterimi stilističnimi premembami) prevzel A. Dimitz v svojo zgodovino Kranjske (I/1, 257). — E. pl. Strahl-ovo poročilo (Die Kunstzustände Krains, 1884, S. 5): »Im Pfarrhofe zu Krainburg aufbewahrte Handschrift aus dem Jahre 1410 mit den Homilien (t. j. pomota) des hl. Gregor auf Pergament mit prachtvollen Initialen und vielen schön gemalten Vignetten« ima še (dozdevno le malo verjeten) dostavek: Dieses aus dem aufgehobenen Kapucinerkloster von Krainburg herstammende (temu se protivijo originalni podpis, začetek omenjenega samostana l. 1640, in javaljne dopustna podaritev) Kunstdenkmal benennt . . . den Jakob Chatzpeck als den Schreiber dieses Codex.« — Lahko se uvidi, da navedene nenatančnosti je zakrivil pri obeh gospodih prenašalci; naj se mi ne jemlje v zlo, da sem na dotične pomote kar tu opozoril in je popravil.

²⁾ O pomenu besede »procurante« hi se dalo pričkati; ménim, da pravi njen pomen je tukaj oni oskrbiteljja.

³⁾ Le vsled premočenja je nekoliko listov trpelo; tako précej prvi bogato ornamentirani list; potem fol. 11—13 in kakih 10 listov okoli fol. 160. Usnje na platnicah je vsled poltisočletne starosti že močno sprnelo; bilo je navidezno svitle, naravne barve.

⁴⁾ Pravo število listov bi bilo 223; a fol. 117 je izrezan (cui bono? — vsaj ga nobena inicijala ni krasila, kakor se uvidi); izrezani so tudi trije listi pred sedanjim (sicer pravim Moralij) začetkom.

50·5×35 cm. Popisane so strani v dvojnih kolumnah, po 36—37·7 cm. visokih in 10·5—10·7 cm. širokih;⁵⁾ vrstic šteje vsaka po 66 (v začetku) ali 67 (proti koncu). Pergament⁶⁾ je jako čvrst. Vez brez dvoma še prvotna, v močnih bukovih deskah z usnjem prevlečenih; krepki oglejnik in srednji rozeti so iz zbočene medenine, še zeló romanskega značaja. — Za pod pazduho nositi te bukve niso bile namenjene; tehtajo namreč 11 kilogramov!

Da je blagi župnik Koloman ravno to knjigo si izbral v prepis in jo dal tako bogato opraviti, temu se ni čuditi, ako pomislimo, da so v srednjem veku po vsej pravici prištevali Gregorijeve »Moralia«⁷⁾ najodličnejšim moralnim knjigam.⁸⁾ Tako praktično knjigo si je hotel omisliti ravno z navedenim »opus mirabile« (Sigeib. Gembl.), akoravno postaja v njegovi dobi prepisavanje patrističnih del že bolj redko in prevladuje skolastika.

⁵⁾ Ob straneh in posebno ob spodnjem robu preostaja veliko praznega prostora, kar v družbi z drugo okrasbo podeli knjigi kaj zal značaj.

⁶⁾ Ker so takrat že močno pisali na papir (druge kranjske knjige nam tudi to svedočijo), je torej naša Gregorijeva knjiga posebno odlikovana. — Vezani so v nji listi povsod kot »quaternioni«, t. j. po štirje velikanski (70×50·5 cm.) listi so skupaj čez pol pripognjeni in sošiti, tako, da nastane 8 listov (16 strani); vsak kvaternion nosi ob koncu svojo številko.

⁷⁾ Ker so podlaga temu zeló obširnem delu (pri Migne-ju zavzema 1433 kolumen, P. L. t. 75 et 76.) Jobove bukve, katere razlaga »tripliciter, historice, allegorice et moraliter«, zato se zove tudi »Expositio in librum Job«.

⁸⁾ Druge take so bile do tje: Secunda secundae sv. Tomaža Akv. in Summa Astesana (c. 1300). — Naj pridenem tu še dve srednjeveški oceni Gregorijevih »Moralia«. Slavni Izidor Seviljski sodi (l. d. ill. eccl. script. c. 27): »In quibus (35 voluminibus) quidem quanta mysteria sacramentorum aperiantur, quanta sunt in amorem vitae aeternae morum praecepta, vel quanta clareant ornamenta verborum, nemo sapiens explicare valebit, etiamsi omnes artus ejus vertantur in linguas.« In Joannes Diaconus pripomni (Vita s. Greg. l. 1., c. 17.): »In quibus tamen ita de virtutibus vitiisque disseruit, ut non solum videatur eadem verbis exponere, sed formis quodammodo visibilibus seu palpabilibus demonstrare.« — Čuditi se po tem ni, da se sedaj po raznih knjižnicah nahaja »Moralium« codicum manu descriptorum innumera paene multitudo (Migne, P. L. 75, 502); da je to delo bilo že v zgodnjem srednjem veku v druge jezike preloženo in mnogokrat v kompandije posneto (tako n. pr. od slavnega opata Clugnyškega Odo-na, ap. Migne P. L. t. 133, c. 105 sqq.). Naš župnik ni maral za posnetek, hotel je imeti celo izvorno delo.

Ali ni znabiti ta naš rokopis: po svoji izvrstni vsebini tudi pripomogel, da je ob koncu srednjega veka toliko Kranjcev si izvolilo duhovski stan? Tako je samo med letni 1512—1516 bilo 12 klerikov »de Crainburga« v duhovne posvečenih od lavantinskega škofa Lenarta. Gl. A. Koblar, Odlični Kranjci, v »Slovenec« 1887, št. 196—98.

I.

Pa oglejmo si sedaj naš prepis sam!

Prijatelj umetnosti in goreč dušni pastir je bil, ki ga je ukazal tako dragoceno⁹⁾ opraviti; umetniška roka, ki ga je ne le samo tako lepo spisala, ampak tudi odičila z mnogovrstno krasoto.¹⁰⁾

Da je splošna pisava ona z gotskimi minuskulami in zeló pogostnimi izdatnimi okrajsavami: to je naravno pri rokopisu te dobe. — Sicer je pisava dvojne velikosti: večja (črke po 3·5 mm. visoke) za Gregorijevo delo, in manjša (črke po 2·5 mm. visoke) za dotične oddelke Jobovih bukev, katere je pisatelj semkaj vkupno ob začetku vsacih bukev izpisal (inače je to v Maurinski izdaji).¹¹⁾ Naj še opomnim, da so včasih v vrhni vrsti zgornje poteze (Oberlängen) zeló podaljšane.

Tudi začetnice (inicijalije) so gotskega zloga; a nahaja se tu posebno pri onih s podobnicami in bujnejšo okrasbo marsikaj, kar še nekoliko spominja na romanski zlog.¹²⁾ — Pri teh krasnih in številnih olesavah se hočemo dalje pomuditi. Ne bo napačno je v več vrst razdeliti.

1. Pred vsem gre največja pozornost velikim inicijalijam s podobnicami (vinjetami) in bogato romansko-gotsko okrasbo (ki pa je nekako težka, dasi je zlato privzeto). Tacih ima knjiga štiri prav velike (po 8—11 cm. visoke) in eno manjšo, le dobre 3 cm. visoko črko Q, s čedno otroško doprsno podobico v njeni sredini, fol. 99 a.

Prva začetnica (R, fol. 1 b) kaže v zgornjem oddelku blaženo Devico z Jezuščekom, ob strani ji stojite ss. Barbara in Katarina — kar ima lep pomen; v spodnjem delu pa sv. Gregorija V., sedečega, pred njim (na »legilu«) odprte bukve, njemu nasproti pa Joba z rekom »Nudus egressus sum de utero matris meae.« — Razun

⁹⁾ Troški niso bili mali. Ker je cena blaga in dela v raznih časih sicer absolutno različna, a relativno (v medsebojni vrednosti) večidel enaka, je bilo pač treba par stotakov za knjigo potrositi. — Ne pozabimo pri tem še, da ravno ona doba se prišteva najtužnejšim cerkvene zgodovine: psevdozbor Pizanski je ravno prenehal s slušanjem razkola, na Češkem se je hudo razvijal husitizem. A vse to ni motilo in odvrčevalo našega blagega župnika.

¹⁰⁾ Sme se pač trditi, da je bil pri naši knjigi »scriptor« tudi »illuminator«; to nam svedočijo natanko odmerjeni in izpolnjeni prostori za mnogovrstne inicijalije — pri različnih osehah bi bilo tako skoraj nemogoče.

¹¹⁾ Oddelki svetopisemski in Gregorijevi so vrhu tega še ločeni po stereotipno ponavljajočih se rubrih: »Explicit liber primus (secundus, tertius); Incipit historia libri secundi (terti, quarti)« in pa »Explicit historia; Incipit liber secundus (tertius, quartus)« itd.

¹²⁾ Omenil sem že, da so ravno ti ukrasi (a jedva tudi velike črke) služili blizo 100 let poznejemu minijatorju kranjskega misala v predlogo, »Zgod. Zborn.« II., št. 7, st. 107 op.

tega je še skoraj cela stran okrašena z bogatim mnogobarvenim in pozlačenim¹³⁾ ornamentom. Sreda njegovega spodnjega oddelka predočuje trpečega Kristusa (»Christus im Elend«), na desni kleči proseča devica Marija, na levi pa enako duhoven v dolgem belem oblačilu (rudeče podoblečen) z modrim mantiletom (znabiti je to župnikova podoba?). — Škoda le, da je ta najkrasnejši list deloma po móci trpel!

Fol. 4 *a* nosi začetnico V (ad l. I.), ki kaže zgoraj pojedino Jobovih otrók: 7 sinov ob eni, 3 hčere ob drugi strani pogrnene mize; spodaj pa stoji Job, kot kralj opravljen, z rekom v roci: »Ne forte peccaverint filii mei et benedixerint Deo in cordibus suis.«

Na listu 8 *b* stoji začetnica S (ad l. II.). Njen zgornji del kaže obličje božje v stilizovanem oblaku (vse modre barve), pod njim 4 angelje in v njihovi sredi malega satana (ki »dolga nos« kaže). V spodnjem oddelku že vidimo Joba, bičanega po satanu, pred njim rogajočo se mu ženo.

Začetnica B (ad l. III.) na listu 15 *b*: Zgoraj Job, poln turov, sedeč med satanom (ki ima noge plavke) in svojo ženo; spodaj isti med svojimi premišljujočimi prijatelji. — To je tudi zadnja podoba v rokopisu (ako izvezamo že zgoraj omenjeno malenkost na fol. 99 *a*); zakaj da ni minijator vsaj ob koncu še naslikal konečnega oblagodarjenja Jobovega (Job, 42, 12 sq.), temu ne vemo vzroka.

V ocenitev teh podob se jaz, ki sem veliko premalo videl srednjeveških slikarij in minijatur, ne bom spuščal; le toliko rečem, da se mi za letnico 1410 ne zdé preokorne, akoravno niso nedosežni umotvori.

Omeniti moram na tem mestu še grb, v kateri se razvija interkolumnina okrasba na listu 4 *a*, namreč: na modrem polju zlata belokrilata ptičja noga, pred katero stoji zlat križec. Ta grb se pozneje ponavlja (pa le prav majhen in rekel bi igraje od druge roke slikan) še na fol. 221 *a*, 1. col. spodaj, in pa na zadnji strani istega lista, 2. col.; prvokrat še nekoliko barvan, drugič pa skoraj brezbarven. Ali ni to znabiti grb rodbine Mansward-ske?¹⁴⁾

2. Druga vrsta začetnic je ona v čveterokotnih barvanih okvirih, okrašena s zlatom in že označenim romanizujočim barvnim ornamentom (velikost jim je

¹³⁾ Zlatenje, deloma v velikih gladkih ploščah, deloma v tankih progastih potezah, je v celi knjigi tako dobro ohranjeno, kakor da bi se bilo še-le ravnokar izvršilo. — Pravijo, da se je neki pogubila umetnost tako elastično zlatiti.

¹⁴⁾ Med številnimi grbi v devetih bukvah Valvazor-ja in v Siebmacher-jevem »Wappenbuch«-u tega grba ne najdemo; tudi C. Wurzbach-ov »Biografisches Lexicon« in Schumi-jev »Archiv f. Heimatkunde« nam naše zadeve ne pojasnita.

— brez okrasbe — po 8 *cm.*); šestnajst jih je.¹⁵⁾ To so res krasotičja, odlikujoča se po svoji mnogoličnosti v barvah in potezah; tako n. pr. ima vsakateri izmed petih P drugačen zlat upolnjen ornament.

3. Komaj manj krasne (če sploh?) so začetnice s zgolj zlato okrasbo, po 7—3 *cm.* velike; takih je petnajst.¹⁶⁾ Oko kar strmi, kako je mogoč tak učinek s samo eno barvo (k temu večjidel še prav milo, n. pr. vijolično-sivkasto, svetlo-modro itd.) in zlatom. Bujna fantazija minijatorja se tudi tu kaže; tako n. pr. številni Q kažejo v svoji sredini šest raznih motivov in tudi prosto uporabo arabesk. Tukaj kraljuje stroga gotika.

4. Manj krasna je vrsta le dvobarvnih (rudeče in modro) gotskih inicijalij, po kakih 3 *cm.* (brez arabesk) visokih, katerih knjiga šteje 26.

5. Slednjič ima rokopis še nekoliko zgolj rudečih začetnic (8) in dve posebnega značaja (fol. 5 *a* in 223 *a*). — Vseh barvnih inicijalij je torej skupej 72, zares ne malo število.

Razun teh nahajamo v knjigi še precej veliko črnih začetnic, med katerimi kažejo nekatere posnet romanski ornament; tako fol. 107 *b*, 108 *a*, 109 *a*. Velikih črk med tekstom (ki so mnogokrat s svetlo rumenorojavno barvo izpolnjene) je na tisoče.

Koliko pazljivega truda torej na eni strani, koliko požrtvovalnosti na drugi! V neovrgljiv dokaz pa nam je vse to, kako lepo ste se v 15. stoletju — v tako krivično sojeni predreformatorski dobi — tudi pri nas gojile bogoslovska učenost in ljubezen do umetnosti.

II.

Pa mudeč se pri obliki rokopisa ne smemo popolnoma prezreti njegovega besedila.

Tu hočem krajše poročati — in to upravičeno. Velikega tekstno-kritičnega pomena namreč patriščen rokopis iz te dobe nima, tudi ako v poštev vzamemo njegovo starejo predlogo. Tudi ne spada to toliko v smoter »Zgod. Zbornika«. Torej le kratko tu povem, da — po poskušnjah sem ter tje storjenih — se kaže tekst Moralij pravilno prepisan in izvzemši malenkostne varijante (po kakih 8 do 9 v kolumni) — soglasen z Mavrinskim, resp. Migne-jevim.

Ne obsega pa naš rokopis samo celega Gregorijevega dela »Moralia« (začenši z vvodnim pismom »Reverendissimo et sanctissimo fratri Leandro coëpiscopo Gre-

¹⁵⁾ Namreč: pet P, štiri I, dva S, in po eden A, B, C, D in H. Nahajajo se fol. 28 *a*, 36 *a*, 47 *a*, 56 *a*, 82 *b*, 104 *a*, 127 *a*, 137 *a*, 143 *a*, 148 *b*, 153 *b*, 169 *b*, 174 *b*, 181 *b*, 189 *a* in 204 *b*.

¹⁶⁾ Zaljšajo fol. 20 *b*, 41 *b*, 64 *b*, 70 *a*, 75 *a*, 79 *a*, 88 *b*, 94 *a*, 113 *a*, 119 *a*, 130 *b*, 162 *a*, 198 *b*, 212 *b*, 218 *a*. Izvzemši po enega E, M in S so vse druge črka Q.

gorius servus servorum Dei« in »prefacijo«, pa do konca dela), temuč ima še mali preddatek.

Prva stran namreč (fol. 1a) ima napisan čuden quodlibet, akoravno se pričinja z rubrom: »Primus quaternio primae partis moralium«. Pa le začni brati! »Disciplinae liberalium artium septem sunt. Prima grammatica i. e. loqui peritia, Secunda rhetorica, quae propter nitorem copiamque eloquentiae suae maxime in civilibus quaestionibus necessaria existimatur; Tertia dialectica itd. . . Septima astronomia, quae continet legem astrorum.« Potem se vrsté mnogi stavki, nekako vzgledi n. pr. »Girulgus medicus; Labi hominis, servare Dei est; Silenda prurit prodere; Postliminium est reversio de captivitate, quando longo quis tempore limen domus suae dimissum repetit, quod et sancti doctores solent dicere, quando stilum ad alia transmittunt.« (Pa tudi neotesani »Mucus inde muculentus« in še drug robat stavek je po nepotrebnem med nje zašel.) Nasledujejo »Septem sapientium sententiae septenis versibus explicatae«; kakor kaže Migne, P. L. t. 19, c. 876 sq., so ti verzi delo pesnika Decija Ausonija († 392 po Kr.). Zarad prepicelega prostora pa so napisane le sedmerice Biantove, Pitakove, Kleobulove, Periandrove in Solonove.¹⁷⁾

¹⁷⁾ Za poskušnjo podam tu Biantovo sedmerico (njegov rek je bil: οἱ πλείστοι κακοί):

»Quaenam summa boni? mens est sibi conscia recti.

Pernicies homini quae maxima? solus homo alter.

Quis dives? qui nil cupit; quis pauper? avarus.

Quae dos matronis pulcherrima? vita pudica.

Quae casta est? de qua mentiri fama veretur.

Quod prudentis opus? cum possit, nolle nocere.

Quod stulti proprium? non posse et velle nocere.«

In v nadaljni zglede končnih antitez dodam Pitakove (njegov rek: Ἐργασθε καί τινος):

»Plures amicos re secunda comparas;

Paucos amicos rebus adversis probas.«

Kaj da je bil namen temu preddatku (ki je pač od druge roke pisan), se ne dá gotovo reči — toliko manj, ker so prednji trije listi izrezani. Prej ko ne je bila napisana tudi na teh slovniska ali kaka druga učilna tvarina in je vse skupaj služilo kakemu šolskemu namenu. — Znabiti je pisatelj starejo tako predlogo »simpliciter« prepisal; potem bi bilo tudi lažje umeti, zakaj da se pravi tekst Gregorijev ne prične na sprednji strani prvega lista, ampak fol. 1b.

Še nekaj moram pripomniti. Kakor naš rokopis priča, ni zaljšal samó knjižnico, ampak služil je v izdatno vporabo, v natančne studije. Svedočijo o tem po celi knjigi premnoge glose, opazke, pokazi, podčrtanja. — Včasih pa se je bralec tudi malo poigral, ter iz črnih začetnic razvijal človeške glave (celo po tri iz ene črke), katere je včasih tudi malo pobarval. Tako fol. 111 in 112; fol. 214—16 a, kjer je v drugi kolumni — ne ravno slabo — načekanih kar pet gláv. Pa kdo se bo nad tem hudoval; saj se še v probujenem 19. stoletju kaj sličnega zgodi.

Konečno si dovolim še misel izreči, da; akoravno naš rokopis še od daleč ne doseže važnosti kranjskega rokopisnega missala, se sme vsekako prištevati med najlepše spominke srednjeveške umetnosti in vednosti na Kranjskem.

Ravno 1300 let je letos, kar je zasedel prestol svetega Petra v večnem mestu oni »vir incomparabilis«, čegar roka je v tem prevzvišenem stanu dovršila knjigo že poprej začeto — naša »Moralia«. Naj v proslavo te trinajste stoletnice veleumnega, ljubezni božje in bližnjega razvnetega, preljubeznjivega svetnika in cerkvenega učnika, velikega papeža Gregorija I., služi tudi pričujoči borni spis!

J. S.

Doneski

k zgodovini zvonarjev in zvonov po Kranjskem.

(Piše J. Šašelj.) — (Nadaljevanje).

Iz l. 1728 na Slapu v šmarješki fari z dostavkom: *Adm : R : D : M : Joan : Bapt : Zehar paro : sind : Joan : Grochut et Adamo Kozian.* — Iz l. 1733. veči zvon v Motniku — in v podružnici sv. Jakoba v sorski fari.

L. 1717 pa se bere Dominicus Francho. Njegov zvon se nahaja v Lopati v hinjski fari z napisom: *Dominicus Francho goss mich in Laibach anno Domini 1717.*

L. 1736 lil je v Ljubljani Rauch. Mali zvon njegov v farni cerkvi v Hinjah ima napis: *Crucem Domini fugite partes adversae, Vicit enim leo. Rauch me fudit Labaci anno 1736.*

L. 1732 pa nahajamo že prednike sedanjemu ljubljanskemu zvonarju g. A. Samassi. Prvi s tem imenom je bil Josephus Samassa. Njegovi zvonovi se nahajajo: Iz l. 1735 drugi zvon v farni cerkvi v Planini.

— Iz l. 1737 v cerkvi M. B. na Jezeru v grajski fari z napisom:

Pango Dei laudes
Stygias simul arceo fraudes
Dum penetrat coelos
Aere canens melos.

Iz l. 1738 v farni cerkvi v Gradu. — Iz l. 1738 in 1741 v podružnici sv. Ožbalta v loški fari. Kasneje je lil skupno z Antonom. Njuni zvonovi se nahajajo: iz l. 1744 v podružnici na Homu v zasipski fari. — Iz l. 1747 v farni cerkvi v Gorjah. — Iz l. 1749 v podružnici svetega Križa v loški fari in v Modrušu na Hrvaškem.

Od l. 1750—1772 lil je Zaharias Reid, ki se bere tudi Reidt in Raidt. Njegovi zvonovi so: Iz leta 1752 na Trški gori v šempeterski fari z napisom: *F: F: R: P: Joseph Barbo. ex Comibus de Waxenstein pro tempore admor in Weinhoff* — in v kapelici na Krupi v semiški fari dva zvonova z napisoma: *opus me Zacharias Raidt Labaci* in: *opus Zachariae Reid in Labaci*. Iz l. 1753 v podružnici sv. Lamberta v gorški fari. — Iz l. 1754 v Lopati v hinjski fari in v farni cerkvi v Trebnjem z napisom: *A fulgure et tempestate libera nos Domine Jesu Christe — Zacharias Reidt gos mich in Laibach*. — Iz l. 1757 v Šentjurju v mirnopedski fari z napisom: *Zacharias Reidt hat mich gegossen Laibach durch feyr und hiz bin ich geflossen*. — Iz l. 1758 v farni cerkvi na Trebelnem. — Iz l. 1759 v Hmelčiču v mirnopedski fari. — Iz l. 1760 v Lopati v hinjski fari. — Iz l. 1767 v farni cerkvi v Mokronogu in v Mačkovcu v šempeterski fari. — Iz l. 1768 mali zvon v farni cerkvi v Starem trgu pri Poljanah, s katerim zvonijo zadnje uro in mu pravijo »činkus«. ¹⁴⁾ — Iz l. 1772 v farni cerkvi na Vinici.

L. 1776—1783 bere se Joannes Reid. Njegov zvon se nahaja v Martinji vasi v mokronoški fari z napisom: *opus Joannis Reid Labaci 1781*.

Ti zvonarji lili so, kakor pripomni »Kirchenschmuck« l. c. v stari livarni, v hiši sedaj nazvani »Wasserkaserne«.

V l. 1733—1782 lil je Lucas Dimiz. »Kirchenschmuck« ima l. 1746 imé Lucas Dimnig, kar je gotovo pomota mesto Dimiz. Njegovi zvonovi so: V dovški fari iz l. 1733. — Iz istega l. in l. 1739 pri sv. Roku v šentrupertski fari. — Iz l. 1734 v farni cerkvi in na Veseli gori v šentrupertski fari — in v farni cerkvi na Mirni ter v podružnici sv. Petra na Trebelnem. — Iz l. 1736 v podružnici sv. Mohorja in Fortunata v sorski fari. — Iz l. 1737 v podružnici sv. Andreja v isti fari — in na Krtelevem v mirnopedski fari. — Iz l. 1739 na Hmelčiču v mirnopedski fari. — Iz l. 1782 na Brunku v radeški fari.

¹⁴⁾ Cinkus imenujejo tudi mali zvon, ki kliče zagrebačke kanonike k duhovnim uram. Cfr. S. Brunner »Agram«, str. 9 & 10.

Leta 1744—1754 bil je zvonar Benedictus Huetterer ali Huetter, kakor se tudi bere. Zvonovi njegovi so: V farni cerkvi v Podbrezju srednji zvon z napisom: *Benedito Huetter M Fud te Labci anno 1744*. — Na sv. Vrhu v trebelski fari z napisom: *A Benedicto Huetterer Labaci fusa e anno 1744*, in na robu: *Hacc campana in honorem B. V. Mariae. fusa et cineribus renata sum*. — V podružnici sv. Neže v blagoviški fari iz l. 1750. — V podružnici sv. Marjete v sorski fari iz l. 1751 in v podružnici sv. Štefana iz l. 1752 v isti fari. — V podružnici sv. Jurija v šempeterski fari iz l. 1754.

Leta 1755 se bereta: Ivan Putz in Franc Purkhard.

L. 1757 pa Ivan Putz.

L. 1760—1768 lil je Balthasar Thaddaeus Schneider. Bil je sin celjskega zvonarja Gasparja Baltazarja Schneiderja. Njegova zvonova sta: Iz l. 1762 v Martinji vasi v mokronoški fari in iz l. 1768 v farni cerkvi v Blagovici.

L. 1767 M. Anna Schneider. Ta se je omožila l. 1767 z Ivanom Jakobom Samasso, sinom Antona Samasse. Njegovi zvonovi se nahajajo iz l. 1741—1803 in sicer: Iz l. 1741 v Puštalu v škofjeloški fari. — Iz l. 1770 v podružnici sv. Križa v loški fari. — Iz l. 1772 v Podbrezju — in v podružnici v Globokem dolu v mirnopedski fari. — Iz l. 1780 v farni cerkvi v Mošnjah z napisom: *Johann Jakob Samassa me fudit Labaci sub R. D. Laurentio Peterman Parocho in Meschna*. — Iz l. 1783 v Hmelniku v mirnopedski fari. — Iz l. 1788 v Mirni peči. — Iz l. 1791 v farni cerkvi v Gradu — v podružnici na Taboru v podbreski fari in v Gribljah v podzemeljski fari. — Iz l. 1794 v Zapotnici v škofjeloški fari. — L. 1795 v Podzemlju. — L. 1796 na Vrhu v hinjski fari. — L. 1797 v Globokem dolu v mirnopedski fari in v otoški cerkvi v mošenjski fari. — L. 1798 na Veseli gori v šentrupertski fari. — L. 1799 v Velikem lipju v hinjski fari. — L. 1800 pri sv. Križu in v farni cerkvi v Mokronogu. — L. 1801 v Grčevju v šempeterski fari. — L. 1802 na Koroški beli. — L. 1803 pri sv. Ani v smiheljski fari in pri sv. Ani v trebelski fari.

L. 1803 pa je prevzel livarno Vincencij Samassa in je lil do l. 1814. Njegovi zvonovi so: Iz l. 1804 na Vrhu v mirnopedski in v Gabrijelah v svetotrojiški fari. — L. 1807 dva v Trebnjem in veliki zvon v Cerengrobu, ki ima, kakor je spredaj omenjeno, slovenski napis v verzih. Razun tega ima še napis: *Sanctus Deus, sanctus fortis immortalis, miserere nobis* in obrobu: *Sub. A. R. D. Philippo Schwarz R. R. D. D. Coop. Mathia Schink et Bartholomaeo Proy, promotoribus, clar. D. Ernesto Rosman, D. Vincentio Demsher ac vi-*

cinis. Tehta 35 stotov, 70 funtov. Iz l. 1808 v Žalovčah in na Koglovem v šmarješki fari. — L. 1812 v Ždinji vasi v šempeterski fari. — L. 1813 na sv. Vrhu v trebelski fari.

Po njegovi smrti lili so njegovi dediči.

V njihovem imenu lil je več let *Joseph Reiss*. Njihovih zvonov naj omenim samo te-le: V farni cerkvi na Jesenicah so trije zvonovi. Na prvem je napis:

In der Erd ich aufgenommen,
Und glücklich in die Form gefüllt,
Bin auch schön zu Tag gekommen,
All' Fleiss und Kunst mein Klang vergilt.

Na klobuku pa: *In Laibach goss mich Joseph Reiss im Namen der Erben Vincenz Samassa.*

Na drugem:

Prim, Quint und in der Terz
Wir harmonisch klingen,
Wen sich das Eisen — Herz
Sanft in uns wird schwingen.

Na tretjem:

Freude der Gemeinde bedeute,
Friede sei das erst Geläute.

V podružnici na Planini v isti fari z napisom:

Des Leibes bist ledig
Gott sei der Seele gnaedig!

Njihovi zvonovi so še: Iz l. 1818 na Vrhu v hinjski fari. — Iz l. 1821. v Nadgorici v črnuški fari. — Iz l. 1824 v Golobinjeku v mirnopeski fari.

Od l. 1824 pa do 1865 nahajamo v Ljubljani zvonarja *Antona Samasso* in za njim sedanjega gosp. *Alberta Samasso*, c. kr. dvornega zvonarja in izdelovalca strojev, imejitelja zlatega križca za zasluge s krono. Njunih zvonov sem našel obilo, vendar jih ne priobčim, ker so iz novejšega časa in pa da spis preveč ne naraste. Na njih nahajamo večkrat slovenske napise, posebno prevladuje na Albertovih slovensčina. Le nekatere naj omenim zaradi lepih napisov.

V Šentjanžu na Dolenjskem je zvon iz l. 1826 s tem le napisom:

Oft heb' ich deinen Blick zu Gottes Sonnenthrone,
Wenn Gott selbst dich ruft, folgt dir mein Klagethone.

V podružnici sv. Duha v starološki fari pa ima veliki zvon napis na vratu:

Slavo božjo razglašujem,
Žive vabim in budim,
Mrtve milo obžalujem,
V božjo milost jih zročim.

Čas molitve oznanujem,
Ter viharjev moč krotim.

Naj omenim h sklepu še zvonove, katere so poslali sredi meseca julija l. 1887 kranjski Slovenci v dar bosanskim katoličanom v Sarajevo, v znamenje ljubezni do bratskega naroda in jih je ulil g. *Albert Samassa*. Obljubil je bil zvonove Bošnjakom še pokojni knezoškof *Krizostom*, a sedanji prevzvišeni in premilostni g. knezoškof *Jakob* je obljubo izpolnil ter sam izumil glasove in razmerje glasov ter napise na njih. Zvonilo je kombinacija 6 zvonov in sicer diatonično zvonilo 4 glasov *F, G, A, B*, združeno s trizvokom *B, D, F*. Okrasbe na njih so v gotskem slogu ter jih je izumil umetnik *R. Mikovics* v Gradcu. Kršćeni pa so na imena ter tehtajo: *B* na ime *Srca Jez.* ter tehta 2578 kg. — *D* *Materie Božje*, 1255 kg. — *F* sv. *Jožefa*, 650 kg. — *G* sv. *Petra* in *Pavla*, 534.5 kgr. — *A* sv. *Cirila* in *Metoda*, 397 kgr. — *B* sv. *Ilije*, 318.5 kg. — Napise, ki so ob jednom vsi tudi kronogrami, kažoči letnico 1887, imajo latinske in se glasijo:

B: sanCtIssIMo CorDI JesV CarnIoLI
pIo gratoqVe sensV VoVerVnt.
presVeteMV srCV LJVbeznI Izraz
DaroVaLI sLoVenCI kranjski.

D: Virgo DeI Mater sIne Labe orIgInaLI
ConCepta, paX atqVe Vita, saLVe!
MatI božJa, DeVICa najČIstejša,
Čast tI In slnoV tVoJh Verna
LJVbezen!

F: JesV tVtor, sanCtVs Joseph, MortIs
In artICVLo benIgnVs nobIs aDstet
CVstos!
sVetI Jožef, ČastILCe sVoJe V sMrtI
VsIgdar ČVVaJ!

G: qVas ChrIstVs reDeMit oVes, paVLVs
Verbo Congreget, petrVs pasCat!
V Čast apostoLV petrV In paVLV
kranjska rIMskI stoLICI Iskreno
VDana.

A: CYrILLE aC MethoDI Vni Vero oVILI
natIones pII restItVite Vestras!
sVeta CirIL In MetoDIJ, V praVo
katoLIško CerkeV Vse sLoVane
zberIta!

B: tV sanCte Vates eLIa, bosnIae popVLos
VnDeqVaqVe CLemens tVere!
sVetI ILIJa, Izročeni tI sVoJ roD bosanski
VsaCega zLa, I DVšnega I teLesnega, VeDno
brani!

(Nadaljevanje prih.)

Duhovniki

goriški nadškofiji podređenih duhovnij

v Gorenjske, oziroma v Notranjske

v letu 1767.*)

V dneh 27. junija do 16. julija l. 1767 delil je tedanji goriški nadškof Karol Mihael grof Attems¹⁾ zakrament sv. birme v goriški nadškofiji podređenih duhovnijah Gorenjske, oziroma Notranjske. Ker mi je bil ovi vitizacijski zapisnik v novejših dneh v latinskem izvorniku priložen²⁾, povzel sem iz njega duhovnike, ki so v dotičnih duhovnijah istega leta službovali. Nastevam jih z. važnejšimi podatki v sličnem redu, kakor se je vršila vizitacija:

I.

V Dofu vsprejel je viksega pastirja dne 27. junija zvečer tamošnji župnik France Paradiso³⁾ ter beneficijat Andrej Motschiller. O prvem ne najdemo nikakoršnih podatkov, več pa o drugem. Rojen je bil v Krškem na Dolenjskem; v duhovnika posvečen v Gorici v 25. letu svoje starosti. Služboval je prej 1 leto kot vikarij v Dobu ter kapelanoval 3 leta na Krki; 2 l. v Trebnjem; eno leto v Šmariji. Šel je potem za vikarija k sv. Krizu, kjer je ostal 5 let. Na to je župnikoval 1 leto v Šmarjeti, odkoder se je preselil za beneficijata v Dol.

Župniku subsidijarij bil je Anton Zveterschnig, star 34 let. Rojen v fari »Volče« na Goriškem, posvečen v Gorici. Duhovnik do dne 27. junija l. 1767 bil je 11 let in ravno toliko časa služil je v pastirstvu; in sicer v

*) S pričujočimi in enakimi podatki je našemu listu jako vstreženo, ker to je njegov namen, da zbira zgodovinsko tvarino, ne gledé na to, je li dotični odstavek záse kaj celotnega ali ne. Zato prosimo o tej priliki čč. gg., ki imajo veselje in priliko, naj skuša vsakdo n. pr. kolikor moči natančno — na podlagi matrik in družih pripomočkov — poiskati župnike in duhovne pomočnike svoje duhovnije ter naj je potem pošlje našemu uredništvu, da je o priliki objavimo. Res je sicer, da so celotne kronike zanimivejše in uredništvu še ljubše; a tudi take drobtinice ugajajo nam močno, ker vstvarjajo nekako ogrodje za zgodovino posameznih fará.

(Opomnja uredništva.)

¹⁾ Karol Mihael grof Attems je bil prvi nadškof novoustanovljene goriške vladikovine ter je z neutrudljivo skrbljivostjo vladal od leta 1752 do 1774.

²⁾ Poslali so mi ga blagovoljno iz nadškofijskega arhiva goriškega.

³⁾ Imena pišem tako, kakor jih najdem v zapisniku.

svojem rojstvenem kraju 3½ leta; v Tominu 3 leta in 8 mesecev; v Ribnici 3 leta, dokler ni prišel o sv. Jurju l. 1767 za subsidijarija v Dol.

II.

V Ihanu župnikoval je Fikh (Figkh) Jurij, rojen v Loki, posvečen v Vidmu, star 52 let. Služboval je v raznih krajih kot kapelan 13 let, kot župnik 12. leto. — Subsidijarij bil mu je Sebastijan Grienthal, rojen v Komendi. Nižje redove vsprejel je v Gorici; višje podelil mu je: »cum dimissoriis« škof Pičenski. Star 33 let, duhovnik 7 let. Pastiroval je prej kot kurat v Komendi 6 mesecev, v Ihanu 5. leto.

III.

V Moravčah najdemo župnika Henrika pl. Werth, porojenega v Ljubljani. Vse redove vsprejel je v svojem rojstvenem mestu, le »presbyterat« v Gorici. Star 40 let, duhovnik 17 let, v pastirstvu 16 let. V Moravčah vodi faro 6. leto. — France Werliz, kapelan — rojen v Ljubljani, posvečen ravno tu. Star 50 let, pastiruje v Moravčah 17. leto. — Anton Senscheg, star 37 let, rojen v Ihanu, posvečen v Gorici. Ves čas slušbuje kot kapelan v Moravčah — to je 12 let.

Nikolaj Debelack, beneficijat, rojen v Loki, star v l. 1767. 50 let. Posvetili so ga v Vidmu v 28. letu njegove starosti. V Moravčah beneficijat 16 let.

Filip Zaj, star 37 let. Porodil se je in posvečen je bil v Gorici. V Moravčah je subsidijarij drugo leto. Kje je pastiroval preje 10 let, ni znano.

France Wregar in Jakob Nebois, duhovnika v graščini »Tufsteinski«. Prvi porodil se je v Višnji gori ter je bil tedaj duhovnik 7. leto, v graščini 3 leta; drugi rojen v Jesenicah, bil je tedaj star 28 let ter duhovnik 4. leto.

(Nadaljevanje prih.)

Vseбина. Diplomatarij: 7. Eksempejska bulla ljubljanske škofije. — S. Gregorij M. *Moralium II. XXXV* kranjskega farnega arhiva. — *Doneski k zgodovini zvonarjev in zvonov po Kranjskem. (Nadaljevanje.)* — **Duhovniki goriški nadškofiji podređenih duhovnij v Gorenjske, oziroma v Notranjske v l. 1767.**